

ZAVIČAJ

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu historijuBroj 61
Godina XXXI
Maj, 2026.
[str. 177-188]

© Monos 2026

Između volova i autobusa: selo na razmeđu (čitanje jedne reportaže iz 1967. godine)

Omer Hamzić

Rad donosi historiografsko čitanje novinske reportaže Pavla Stanišića "Komušanja u Sjenini Rijeci", objavljene 1967. godine u dobojskom listu Glas komuna. Čitajući reportažu, autor analizira društvene i kulturne promjene kroz koje su prolazila sela gračaničkog kraja tokom šezdesetih godina XX stoljeća. Posebna pažnja posvećena je procesima modernizacije sela – razvoju saobraćajne infrastrukture, institucionalnoj organizaciji lokalnih zajednica u socijalističkom društvu te promjeni funkcije tradicionalnih običaja poput komušanja kukuruza, koji su iz ekonomskog oblika uzajamne pomoći još u neka stara vremena prerasli u jedan o popularnih oblika okupljanja omladine. U kombinaciji sa sjećanjima Izeta Spahića o običajima u selu Piskavica, Stanišićeva reportaža pokazuje kako i novinski tekst može poslužiti kao vrijedan izvor za proučavanje mikrohistorije svakodnevnog života bosanskohercegovačkog sela. U tom susretu dvaju svjetova krije se cijela priča ove reportaže. Stanišić, možda i nesvjesno, bilježi upravo taj prijelaz.

Ključne riječi: Gračanica; Sjenina Rijeka; komušanje kukuruza; modernizacija sela; autobuski saobraćaj; mikrohistorija svakodnevnog života; novinska reportaža; šezdesete godine XX stoljeća.

1. REPORTAŽA KAO DOKUMENT VREMENA

Novinske reportaže najčešće nastaju kao tekstovi za jednokratnu upotrebu – napisane da zabilježe trenutak, prenesu atmosferu događaja i ubrzo ustupe mjesto novim vijestima. Njihova sudbina je, po pravilu, prolaznost: novinski broj se zatvara, dolaze nove teme, a one iz prethodnog dana ostaju zabilježene tek u starim svežnjevima novina. Međutim, s vremenskim odmakom kvalitetni tekstovi toga žanra nerijetko poprimaju sasvim drugačiju vrijednost. Ono što je nekada bilo tek reporterski zapis o jednom događaju ili običaju vremenom postaje dragocjen dokument svakodnevice i svjedočanstvo o društvenim promjenama koje su savremenici često izgledale gotovo neprimjetne.

Upravo takve karakteristike ima i reportaža Pavla Stanišića "Komušanja u Sjenini Rijeci", objavljena 1967. godine u dobojskom listu *Glas komuna*.¹ Na prvi pogled riječ je o tipičnom novinskom reporterskom zapisu: autor opisuje jedno jesenje komušanje kukuruza u selu Sjenina Rijeka, bilježi atmosferu okupljanja omladine, razgovore, pjesmu i seosku svakodnevicu.

U njenim slikama i detaljima – od volovskih zaprega i naramaka bukovine za ogrev do autobusa koji sela "veže sa svijetom" – može se prepoznati trenutak susreta tradicional-

nog načina života sela s procesima modernizacije. Ti procesi će u narednim decenijama temeljito promijeniti društvenu i ekonomsku sliku bosanskohercegovačkog sela. Reportaža Pavla Stanišića zato se danas može čitati i kao mali dokument modernizacije bosanskohercegovačkog sela šezdesetih godina XX stoljeća.

Stanišić, možda i nesvjesno, bilježi upravo taj prijelaz. Njegov tekst hvata vrijeme u kojem stari običaji još uvijek žive u svakodnevicu sela, ali se već jasno nazire dolazak novog svijeta – svijeta puteva, autobusa, druga i novih društvenih institucija.

Stanišićeva reportaža u ovom radu čita se ne samo kao novinski tekst nego i kao historijski izvor u kojem se mogu prepoznati različiti slojevi društvenog života sela šezdesetih godina XX stoljeća.

Objavljena u ovom broju *Gračaničkog glasnika* uz sjećanja Izeta Spahića o običajima i zabavama u selu Piskavica, Stanišićeva reportaža dobija dodatnu dimenziju. Dok Spahićev tekst predstavlja unutrašnje, memoarsko svjedočanstvo o životu sela u istom razdoblju – pogled čovjeka koji je u tom svijetu odrastao i živio – Stanišićeva reportaža donosi pogled novinara koji taj isti svijet posmatra izvana, bilježeći njegove slike i detalje reporterskim okom.

Zajedno, ova dva teksta pružaju rijetku mogućnost da se isti društveni

1 Pavle Stanišić, "Komušanja u Sjenini Rijeci", *Glas komuna*, br. 459, Dobož, 8. novembar 1967, str. 6.

prostor sagleda iz dvije perspektive: kao lično sjećanje i kao reporterski zapis vremena.

Upravo u tom spoju izvora i sjećanja krije se njihova posebna vrijednost. Oni svjedoče o jednom razdoblju u kojem su se u selima gračaničkog kraja još uvijek mogli čuti zvuci šargije i stare kajde, a omladina se okupljala na komušanjima, prelima i drugim seoskim sijelima, dok su istovremeno novi putevi, autobuske linije i društvene institucije socijalističke države postupno uvođile selo u drugačiji ritam života.

To je vrijeme koje se s pravom može nazvati razmeđem – trenutkom u kojem se stari i novi svijet susreću u svakodnevici sela.

2. PUT I AUTOBUS: NOVA GEOGRAFIJA SELA

Na samom početku Stanišićeve reportaže nalazi se jedan naizgled usputan, ali historiografski izuzetno važan podatak. Autor bilježi da su autobusi Gradskog saobraćaja stigli i do sela Sjenine Rijeke i okolnih naselja na putu od Grapske i Sjenine prema Lukavici i dalje preko Trebave, te da ta daleka sela sada “vežu sa svijetom”. Ta kratka napomena, gotovo usput ubačena u uvod teksta, zapravo otkriva jedan od ključnih procesa koji su obilježili razvoj bosanskohercegovačkog sela u drugoj polovini XX stoljeća.

Naime, sela poput Sjenine Rijeke tek su se u tim godinama počela

uključivati u redovan autobuski saobraćaj. Historijski gledano, to je bio trenutak od presudnog značaja: selo prestaje biti izoliran prostor zatvoren u vlastite prirodne granice i počinje se postupno otvarati prema gradu, prema svijetu. Uvođenjem autobuskih linija mijenja se i svakodnevna geografija života – udaljenosti koje su se nekada mjerile satima pješaćenja preko šuma i brda sada se savlađuju za manje od jednog sata vožnje.

Takva promjena nije značila samo tehničko poboljšanje saobraćaja. Ona je imala mnogo dublje društvene posljedice. Autobus je otvorio procese dnevne migracije između sela i grada: svakodnevno kretanje, odlazak na školovanje, zapošljavanje u industrijskim centrima, pristup zdravstvenim i administrativnim službama. Drugim riječima, sela poput Sjenine Rijeke i okolnih trebavskih naselja postupno su ulazila u širi urbani ekonomski prostor – prije svega Doboja i Gračanice.

Stanovnici tih sela vrlo su dobro razumjeli šta im autobus donosi. Zato ne treba da čudi što su otvaranja prvih redovnih autobusnih linija u mnogim selima u to vrijeme doživljavana kao praznični događaji. U sjećanjima savremenika zabilježeno je da su takve prilike često praćene pravim narodnim veseljem. Djevojke su prve autobuse ukrašavale mahramama i peškirimama koji su se vješali na retrovizore i brisače vozila, a vo-

zači su za poklone dobijali košulje. Taj običaj imao je duboku simboliku: upravo na sličan način u ranijim vremenima ukrašavale su se svadbene kočije i povorke, a darivanje svatova košuljama bilo je sastavni dio svadbenih običaja. Dolazak autobusa u selo doživljavao se, na neki način, kao dolazak novog vremena.

U toj simbolici posebno je zanimljivo mjesto koje su u tim prizorima imale djevojke. One su možda i najbolje osjećale šta nova saobraćajna veza znači za seoski život. Autobus je otvarao mogućnost školovanja, odlaska u grad, zaposlenja i drugačijeg životnog puta. Za mnoge od njih to je bila i prilika da napuste težak i ograničen okvir tradicionalnog seoskog života.

Potpisnik ovih redova imao je priliku lično svjedočiti jednoj takvoj svečanosti. Riječ je o otvaranju autobuske linije u Prijekom Brdu, jednom od najudaljenijih sela tadašnje gračaničke opštine, koje je u prethodnim vremenima bilo povezano s gradom tek slabim i teško prohodnim putevima. Dolazak autobusa prethodno popravljenim putevima za to selo predstavljao je pravi historijski događaj. Taj prizor – okupljeni mještani, ukrašeno vozilo peškirimima i djevojačkim ručnim radovima i svečana atmosfera – ostao je u sjećanju kao simbol trenutka kada se i jedno udaljeno trebavsko selo počelo uključivati u širi društveni i ekonomski prostor.

U našem slučaju, Stanišićeva rečenica da autobus “veže sela sa svijetom” nije tek slikovita reporterska formulacija. Ona zapravo označava početak jednog dubokog procesa koji će u narednim decenijama temeljito promijeniti strukturu seoskog života: od načina rada i školovanja do svakodnevnih društvenih kontakata. Put i autobus mijenjali su, u doslovnom smislu riječi, društvenu geografiju sela. Na tim putevima uskoro će se susresti dva svijeta – onaj stari, koji još ide uz volove, i novi, koji dolazi autobusom.

3. INSTITUCIONALNA MODERNIZACIJA SELA

Negdje u središnjem dijelu Stanišićeve reportaže koju ovdje promatramo pojavljuje se jedna scena koja na prvi pogled djeluje gotovo usputno, ali zapravo otkriva jedan važan segment društvene stvarnosti sela šezdesetih godina. Riječ je o opisu konferencije Mjesne organizacije Saveza komunista, na kojoj se okupljaju predstavnici nekoliko okolnih sela. Taj prizor pokazuje kako se u to vrijeme formira nova institucionalna infrastruktura seoskog društva.

U socijalističkoj Jugoslaviji selo nije bilo samo prostor tradicionalnog agrarnog života nego i prostor u kojem su se postupno uspostavljali novi oblici društvene i političke organizacije. Mjesne zajednice, mjesne organizacije Socijalističkog saveza

i druge lokalne strukture postajale su važni nosioci društvenog života. Međutim, iza čitavog tog sistema, kao svojevrsna okosnica političkog poretka, nalazio se Savez komunista, čije su mjesne organizacije djelovale i na najnižim nivoima društvene strukture.

Opis konferencije Mjesne organizacije Saveza komunista u Stanišićevoj reportaži svjedoči o načinu na koji se politički i društveni život sela institucionalno organizovao. Takvi sastanci nisu bili samo politički događaji u užem smislu riječi. Oni su najčešće bili mjesto gdje se raspravljalo manje o politici, a više o konkretnim pitanjima svakodnevnog života sela: izgradnji puteva, organizaciji škole, poboljšanju saobraćaja, telefonskim vezama, vodovodu i drugim infrastrukturnim projektima.

Razvoj sela u tom razdoblju u velikoj je mjeri počivao upravo na takvim oblicima lokalne organizacije. Putevi, škole, društveni domovi, vodovodi i drugi objekti često su nastajali zahvaljujući kombinaciji državne podrške i lokalne inicijative. Posebnu ulogu u tome imali su mjesni samodoprinosi – dobrovoljni ili poludobrovoljni prilozima koje su mještani izdvajali za zajedničke projekte.² Uz to su organizovane i različite radne

akcije i oblici solidarnosti među selima.

Drugim riječima, institucionalna modernizacija sela u tom periodu nije bila samo rezultat djelovanja centralnih državnih politika, nego i proces u kojem su lokalne zajednice aktivno učestvovala (od 1963. godine institucionalizovane kao mjesne zajednice). Upravo zato Stanišićeva reportaža, iako pisana u novinarskom tonu, naizgled usput, pruža vrijedan uvid u način na koji je funkcionisala svakodnevna društvena organizacija sela u Jugoslaviji šezdesetih godina.

Nije teško primijetiti da Stanišić u svojoj reportaži majstorski gotovo paralelno kreira dvije slike: s jedne strane tradicionalni običaji poput komušanja, a s druge strane institucionalni oblici društvene organizacije socijalističkog društva. Taj spoj starog i novog svijeta, običaja i institucija, karakterističan je upravo za razdoblje o kojem reportaža govori. Selo je još uvijek čvrsto ukorijenjeno u vlastite tradicije, ali istovremeno postaje i dio šireg političkog i društvenog sistema. Upravo zato, ovu reportažu možemo čitati kao mala ilustraciju procesa u kojem se tradicionalna seoska zajednica postupno transformira u modernu lokalnu zajednicu povezanu s državnim institucijama i urbanim centrima.

2 Samodoprinos je bio oblik lokalnog finansiranja infrastrukturnih projekata u socijalističkoj Jugoslaviji, uveden krajem 1950-ih godina, kojim su građani kroz određeni procentualni doprinos finansirali izgradnju puteva, škola, vodovoda i drugih objekata u lokalnim zajednicama. Razradenu institucionalnu formu dobili su nakon ozakonjenja mjesnih zajednica poslije 1963. godine.

4. KOMUŠANJE: OBIČAJ U NOVOM ORGANIZACIONOM OKVIRU

U završnom dijelu Stanišićeve reportaže dolazimo do prizora koji je, u stvari, i bio povod cijele priče – komušanja kukuruza u dvorištu zadruga u selu Sjenina Rijeka. Opis tog događaja zauzima centralno mjesto u reportaži i donosi živu sliku jednog starog seoskog običaja koji je u vrijeme nastanka teksta još uvijek bio sastavni dio svakodnevnog života sela.

Komušanje kukuruza, ili kako se u narodnom govoru često govorilo – ljuštilje, imalo je u tradicionalnom seoskom životu dvostruku funkciju. S jedne strane to je bio nužan poljoprivredni posao: kukuruz je trebalo očistiti od komušine, pripremiti za sušenje i skladištenje. S druge strane, taj posao je često bio organizovan kao kolektivni rad u kojem su učestvovali članovi porodice, rodbina, komšije i omladina. Takvi oblici uzajamne pomoći, poznati kao moba, predstavljali su važan element društvenog života sela. Istovremeno, komušanja su bila i jedno od glavnih mjesta okupljanja i zabave omladine, uz pjesmu, šargiju, šalu i druženje.

Prizor koji opisuje Stanišić u svojoj reportaži ne predstavlja bitno odstupanje od tradicionalne prakse. Naprotiv, osnovne karakteristike običaja ostaju iste: zajednički rad, okupljanje mladih ljudi i spoj rada i zabave. Razlika je prije svega u mjestu i obimu okupljanja. Umjesto privatnog dvorišta nekog domaćina,

komušanje se sada organizuje i odvija u dvorištu zadruga, a umjesto užeg kruga rodbine i komšija okuplja se omladina iz više okolnih sela. Prema Stanišićevom opisu, u tom poslu učestvuje čak osamdeset mladića i djevojaka – broj koji pokazuje da je riječ o pravom masovnom omladinskom okupljanju i veselju.

Upravo u tome krije se i zanimljiv društveni moment koji reportaža nenamjerno otkriva. Zadruga, u čijem su članstvu bili mnogi mještani, očito je vrlo vješto iskoristila već postojeći običaj ljuštilja kako bi organizovala komušanje većih količina zadružnog kukuruza. Drugim riječima, tradicionalni običaj uzajamne pomoći i omladinskog okupljanja poslužio je kao efikasan način da se bez dodatnih troškova obavi veliki poljoprivredni posao. Na jednoj strani zadruga je dobila potrebnu radnu snagu, a na drugoj omladina je dobila ono što su ovakva okupljanja uvijek nosila sa sobom – druženje, pjesmu i zabavu. Drugim riječima, zadruga ovdje nije stvorila novi oblik rada, nego je institucionalno iskoristila već postojeći običaj uzajamne pomoći – staru seosku praksu mobe. Tradicionalni običaj time nije nestao niti je bitno promijenjen; dobio je samo novi organizacioni okvir.

U kontekstu tih porećenja posebno je zanimljiva jedna rečenica iz Stanišićeve reportaže koja na prvi pogled djeluje kao usputna novinarska šala, ali zapravo otkriva mnogo

više o odnosu između seoskog i gradskog načina razmišljanja. Autor piše: "Ali, tu smo idilu sami sebi pokvarili i osramotili se do zla boga: upitali smo druga upravnika koliko im plaća za ovaj posao!" Na prvi pogled samo je riječ o jednom duhovitom reporter-skom komentaru. Međutim, u toj kratkoj rečenici krije se gotovo mali sociološki uvid. Novinar, polazeći iz urbanog iskustva, pretpostavlja da se radi o plaćenom radu. U gradu je fizički rad najčešće organizovan kao nadničarski ili radni odnos – rad se obavlja za određenu naknadu, u jasno definisanom vremenu i okviru. U selu, međutim, logika funkcionisanja zajednice još uvijek je bila drugačija. Ono što novinar vidi pred sobom jeste veliki broj mladića i djevojaka koji rade fizički posao: kukuruz se zaista ljušti, a pred njihovim očima nastaje čitavo brdo očišćenih klipova. Po gradskoj logici to bi lako mogla biti neka organizovana radna akcija ili nadničarski posao.

U stvarnosti se, međutim, radilo o starom običaju uzajamne pomoći i društvenog okupljanja. Komušanje je istovremeno rad i zabava, to je mjesto susreta omladine i prilika za druženje, pjesmu i – kako se nekada govorilo – ašikovanje. Upravo zato novinar, shvativši da je postavio pogrešno pitanje, u trenutku reaguje gotovo komično: "Ej, bruko naša!" Historiografski posmatrano,

ta mala epizoda zapravo otkriva susret dva različita društvena iskustva. S jedne strane stoji seoska zajednica, zasnovana na uzajamnoj pomoći i običajima, a s druge gradski način razmišljanja u kojem se rad gotovo uvijek povezuje s novčanom naknadom. Ta kratka reporterska opaska tako postaje mali dokument jednog šireg društvenog konteksta u kojem se susreću tradicionalni oblici društvenog života i moderni načini razmišljanja o radu. U ovom slučaju prizor komušanja u zadružnom dvorištu ne pokazuje nestajanje starog običaja, nego njegovu prilagodbu novim društvenim okolnostima – trenutak u kojem se tradicionalna seoska moba uklapa u institucionalni okvir socijalističkog sela.

5. MALO EKONOMIJE: KOLIKO KOŠTA KARTA DO DOBOJA

U Stanišićevoj reportaži nalazi se još jedan detalj koji na prvi pogled djeluje kao usputna reporterska ilustracija, ali za historičara može imati posebnu vrijednost. Riječ je o pasusu u kojem autor opisuje cijenu autobuske vožnje od Sjenine Rijeke do Doboja: "Treba i to reći: voze se od Sjenine Rijeke, na primjer, do Doboja za 360 starih dinara i vraćaju se natrag za isto toliko, ili i tamo i ovamo – za skoro četiri kilograma suvih šljiva..."³ Ova usporedba možda je nastala kao novinarska dosjetka, ali

3 U vrijeme objavljivanja reportaže (1967) u svakodnevnom govoru još se koristio izraz "stari dinari", iako je monetarna reforma u Jugoslaviji iz 1965. godine uvela novi dinar u odnosu 100 : 1. U

zapravo otvara jedan zanimljiv uvid u ekonomsku stvarnost sela šezdesetih godina. U toj jednoj rečenici autor nenamjerno donosi čak tri podatka: cijenu autobuske karte, vrijednost poljoprivrednog proizvoda i odnos između novca i seoskog rada.

Iz teksta saznajemo da je cijena autobuske karte na relaciji Sjenina Rijeka – Bušletić–Doboj iznosila 360 starih dinara, dok je povratna karta koštala dvostruko više, 720 dinara. Novinar zatim dodaje da je to vrijednost od približno četiri kilograma suhih šljiva. Kako bi čitalac dobio jasniju sliku, autor dodatno objašnjava da je za jedan kilogram suhih šljiva bilo potrebno oko tri i po kilograma svježih plodova. Takva usporedba nije slučajna. Ona pokazuje da je selo u tom razdoblju još uvijek funkcionisalo prvenstveno na principima agrarne ekonomije, u kojoj se vrijednosti često nisu izražavale samo u novcu nego i u količini poljoprivrednih proizvoda. Za seoskog čovjeka tog vremena bilo je sasvim prirodno da cijenu neke usluge ili robe procijeni i kroz vrijednost rada uloženog u proizvodnju hrane ili drveta.

U ovom slučaju Stanišićeva usporedba zapravo govori više nego što se na prvi pogled čini. Ona pokazuje koliko je rada i poljoprivrednih proizvoda bilo potrebno da bi se ostvarila jedna relativno mala novčana transakcija – poput autobuske vožnje do

obližnjeg grada. Drugim riječima, ta rečenica omogućava nam da na vrlo slikovit način sagledamo odnos između seoskog rada i novčane ekonomije u to vrijeme. Istini za volju, takvi mikroekonomski podaci rijetko su se pojavljivali u novinskim tekstovima tog vremena. Novine su u pravilu bile usmjerene na političke teme, društvene događaje ili reportažne opise svakodnevice. Upravo zato ovaj detalj iz Stanišićeve reportaže ima posebnu vrijednost. On nam, gotovo usputno, pruža malu ekonomsku sliku sela šezdesetih godina.

U kombinaciji s ostalim dijelovima reportaže, taj podatak doprinosi stvaranju šire slike društvenih promjena kroz koje su sela tog vremena prolazila. Stanišićev tekst tako istovremeno donosi tri dimenzije seoskog života: infrastrukturu modernizacije, predstavljenu kroz put i autobus; institucionalnu organizaciju društva, vidljivu kroz zadruge i političke sastanke; i tradicionalnu kulturu zajednice, koju simbolizuje običaj komušanja kuku ruza. U tom spoju različitih slojeva svakodnevice upravo se krije posebna vrijednost ove reportaže. Ona ne prikazuje selo samo kao prostor tradicije niti samo kao prostor modernizacije, nego kao mjesto gdje se ta dva procesa susreću i prepliću u svakodnevnom životu ljudi.

seoskom govoru i novinskim tekstovima tog razdoblja cijene su se često izražavale i kroz vrijednost poljoprivrednih proizvoda, što je odražavalo agrarni karakter lokalne ekonomije.

6. JEZIK REPORTAŽE: POETIČNI PRIZORI I GLAS NOVINARA

Pored socioloških i ekonomskih zapazanja, Stanišićeva reportaža sadrži i nekoliko izrazito književnih pasaža koji tekstu daju posebnu stilsku vrijednost. Među njima se posebno izdvaja jedan prizor koji djeluje gotovo kao filmski kadar: "Negdje pred Sjeninom Rijekom zaustavi nas krdo volova – bregova. Niz velike sive rogove tekla im je s neba čista jesenja krv. Valjda ona ista što je pozlatila šume." Ovaj pasus jedan je od najupečatljivijih dijelova cijele reportaže. Na prvi pogled riječ je o slikovitom opisu jesenjeg pejzaža: krdo volova na planinskom putu, jesenja kiša i šume Trebave obojene zlatnim lišćem. Međutim, način na koji je prizor predstavljen pokazuje da Stanišić nije bio samo reporter nego i autor koji je posjedovao izrazit osjećaj za književni jezik i atmosferu.

Metafora "jesenja krv" poetski dočarava jesenju kišu koja se sliva niz rogove volova, dok se u pozadini nazire pejzaž šuma obojenih jesenjim bojama. Takva slika gotovo je literarna: priroda je predstavljena kao živi organizam u kojem se boje jeseni stapaju s ritmom sela i njegovog sporog, gotovo arhaičnog života. Za historičara sela taj prizor ima i jedno dodatno značenje. On se pojavljuje upravo na mjestu gdje se u tekstu susreću dva različita svijeta. S jedne strane nalazimo volove, šumu i planinske staze – elemente starog

agrarnog poretka koji je stoljećima određivao život sela. S druge strane, samo nekoliko pasusa kasnije pojavljuju se kamion petotonac, autobus, zadruga i politički sastanci – simboli novog društvenog i ekonomskog poretka.

U tom kratkom prizoru gotovo simbolično se susreću dvije epohe: stari svijet sela, obilježen sporim ritmom zemlje i stoke, i novi svijet modernizacije koji dolazi putevima, kamionima i autobusima. Upravo zato ovaj poetični pasaż nije samo književni ukras reportaže, nego i mala simbolička slika sela koje se nalazi na razmeđu vremena.

Pored socioloških, ekonomskih i etnografskih vrijednosti, Stanišićeva reportaža zanimljiva je i kao mali dokument novinarskog stila jugoslavenske štampe šezdesetih godina XX stoljeća. Pažljiviji čitalac lako će primijetiti nekoliko jezičkih detalja koji su u to vrijeme bili sasvim uobičajeni u novinskim reportažama, a danas su gotovo nestali iz novinarskog jezika. Najupadljiviji su kratki uzvici i narativne interjekcije kojima se autor obraća čitaocu ili komentira vlastiti tok pripovijedanja. U tekstu se tako pojavljuju rečenice poput: "Eh, divna seoska idilo!", zatim "Ej, bruko naša!", kao i reporterska formula "Nego, da ne skrećemo s puta...".

Takve rečenice danas mogu djelovati neobično i arhaično, ali su bile tipičan element reportažnog žanra u

jugoslavenskoj štampi tog vremena. One pokazuju da novinar nije nastojao da ostane potpuno neutralan ili distanciran, nego je svjesno ulazio u tekst kao pripovjedač koji vodi čitaoca kroz događaj. Reportaža je bila zamišljena kao svojevrsno putovanje kroz tekst, u kojem autor povremeno zastaje, komentira prizore ili se obraća čitaocu.

U novinskim reportažama tog vremena često nailazimo na govorne formule poput: "Treba i to reći", "Nego, da se vratimo na priču", ili "Valja spomenuti još nešto". One stvaraju osjećaj neposrednosti i razgovora, kao da novinar čitaocu pripovijeda ono što upravo vidi. Savremeni novinarski stil znatno je drugačiji. Današnje novine nastoje biti informativnije, kraće i neutralnije, pa se takve stilističke intervencije često izbjegavaju. Međutim, u reportažama šezdesetih i sedamdesetih godina upravo su takvi izrazi davali tekstu živost i autentičnost. Stanišićeva reportaža predstavlja i mali stilistički dokument jednog vremena. Kroz uzvike, kratke komentare i narativne prijelaze jasno se osjeća glas reportera koji ne samo da opisuje događaj nego ga i interpretira, često uz dozu humora i ironije.

Zbog toga je u objavljenom tekstu zadržan izvorni stil reportaže, bez većih uredničkih intervencija. Upravo u tim naizgled sitnim jezičkim detaljima čuva se autentični ton novinarstva jednog vremena i

atmosfera reportažnog žanra kakav je bio karakterističan za tadašnju štampu.

7. MIKROHISTORIJA SVAKODNEVNOG ŽIVOTA SELA

U Stanišićevoj reportaži nalazi se još nekoliko izraza i slika koje danas zahtijevaju kratko objašnjenje, ali koje su u vrijeme nastanka teksta bile potpuno razumljive svakom čitaocu. Upravo ti detalji čine ono što historičari nazivaju mikrohistorijom svakodnevnog života. Jedan od takvih izraza nalazi se u rečenici u kojoj autor opisuje kako su stanovnici sela nekada odlazili u Doboj "s naramcima bukovine". Riječ naramak označava snop drva ili drugog tereta koji se nosio na leđima ili ramenima, najčešće vezan konopcem ili granjem. U planinskim i šumovitim krajevima to je bio uobičajen način prenošenja ogrjeva ili drvne građe do mjesta prodaje.

U tom kratkom opisu zapravo se krije cijela jedna slika stare ekonomije sela. Ljudi su iz sela poput Sjenine Rijeke pješice prelazili šume i brda, noseći drva prema gradu gdje su ih prodavali kao ogrjev. Takav način privređivanja bio je naporan, ali je predstavljao i važan dodatni prihod mnogih domaćinstava. Taj prizor Stanišić odmah suprotstavlja novoj slici: umjesto pješaćenja kroz šumu, sada postoji autobus koji put do grada skraćuje na manje od jednog sata vožnje. U tom kontrastu između

naramka drva i autobuske vožnje sadržana je gotovo cijela modernizacija sela sredinom XX stoljeća.

Sličnu mikrohistorijsku vrijednost imaju i drugi detalji u reportaži: zvuci šargije, okupljanje omladine na komušanjima, ašikovanje mladića i djevojaka ili večernje igranje kola uz šargiju u dvorištu zadruge. Sve su to elementi jednog društvenog života koji je u to vrijeme još bio živ, ali se već nalazio na pragu promjene.

Takvi detalji često izostaju iz službenih dokumenata ili statistika. Upravo zato reportaže, memoarski zapisi i novinski tekstovi ovog tipa ponekad mogu biti izuzetno vrijedan historijski izvor. Oni bilježe ritam svakodnevnog života, odnose među ljudima i običaje koji su činili društvenu strukturu sela. Upravo u takvim sitnim prizorima svakodnevica – kakve bilježe novinske reportaže i memoarska sjećanja – često se jasnije nego u službenim dokumentima vidi kako je historija zaista izgledala dok se događala.

ZAKLJUČAK: SELO NA RAZMEĐU

Stanišićeva reportaža "Komušanja u Sjenini Rijeci", govori o mnogo više od opisa jednog seoskog običaja. U njenim slikama i detaljima može se prepoznati šira društvena promjena koja je obilježila bosanskohercegovačko selo tokom šezdesetih godina XX stoljeća.

U ovom tekstu susreću se volovi i autobus, planinska staza i asfaltni

put, naramak bukovine i autobuska karta, komušanje kukuruza i politički sastanak mjesne organizacije Saveza komunista. Upravo taj spoj pokazuje da se selo u to vrijeme nalazilo u prijelaznom razdoblju između starog agrarnog poretka i modernog društva koje se ubrzano oblikovalo.

Objavljena ovdje uz sjećanja Izeta Spahića o običajima i zabavama u selu Piskavica, Stanišićeva reportaža dobija dodatnu dimenziju. Spahićev tekst predstavlja unutrašnje, lično sjećanje na život sela, dok Stanišićeva reportaža donosi novinarski pogled sa strane. Zajedno, ta dva teksta čine rijedak spoj memoarskog i reporterskog izvora koji nam omogućava da isti društveni prostor sagledamo iz dvije različite perspektive.

Zato njihovo zajedničko objavljivanje u posebnoj tematskom bloku nije samo urednički izbor nego i mali historiografski eksperiment. Ono pokazuje kako se svakodnevni život jedne zajednice može razumjeti tek kada se spoje različiti tipovi izvora – lično sjećanje, novinski zapis i kasnije historiografsko čitanje. A upravo takvi trenuci, uhvaćeni u kratkim reportažama i sjećanjima savremenika, često nam najjasnije pokazuju kako je historija zaista izgledala dok se događala.

U tom smislu Stanišićeva reportaža danas više nije samo novinski tekst iz 1967. godine. Ona je postala svjedočanstvo jednog trenutka u ko-

jem su se tradicija i modernizacija susretale u svakodnevnom životu sela.

U toj kratkoj reportaži iz 1967. godine sačuvan je gotovo neprimjetan, ali historijski dragocjen trenutak:

vrijeme kada su se na istom seoskom putu još susretali volovi i autobus – stari svijet sela koji je odlazio i novi koji je tek dolazio.

SUMMARY

BETWEEN OXEN AND THE BUS: A VILLAGE AT THE CROSSROADS – READING A REPORTAGE FROM 1967

This paper offers a historiographical reading of the newspaper reportage “*Corn-Husking Gatherings in Sjenina Rijeka*” by Pavle Stanišić, published in 1967 in the Doboj newspaper *Glas komuna*. Although originally written as a journalistic account of a traditional rural custom, the reportage today reveals a broader picture of the social transformations that shaped Bosnian villages during the 1960s. Within the same narrative appear images of two different worlds: ox-drawn agriculture and bus transport, forest paths and asphalt roads, bundles of firewood and bus tickets, corn-husking gatherings and meetings of the local organization of the League of Communists. These contrasts reflect a transitional period in which the traditional agrarian order of village life encountered the processes of modernization that gradually reshaped rural society. Published alongside the recollections of Izet Spahić about village customs in Piskavica, Stanišić’s reportage gains an additional dimension. Spahić’s text represents an internal, memoir-based perspective, while Stanišić’s account provides an external journalistic observation of the same social environment. Together they form a rare combination of personal memory and contemporary reportage, allowing the same historical reality to be viewed from two complementary angles. Seen from today’s perspective, the reportage thus becomes more than a newspaper text from 1967. It preserves a subtle but historically valuable moment when the traditional rhythms of rural life still persisted, yet the signs of a new social order were already clearly emerging. In that brief journalistic narrative, one can still glimpse the symbolic encounter of two eras: the old village world that was fading away and the modern one that was just beginning to arrive.
